إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

الحمد لله که این شاهد بهار سیر پاکیزه متضمن خلاصه سوانح عمری عالیجناب تقدس مآب حاجی محمد بادشاه صاحب سعید عالم ملک التجار مرحوم مدراس و صاحبزادگان عالیشان مسمی به

سعید نامه

من افکار دربار سخنور کامل جناب محمد عبدالعزیز بیگ صاحب متخلص شاغل ولد حسن مرتضی بیگ خان صاحب مرحوم

در مطبع شرفیه طلسم حیرت مدراس بحلیهٔ طبع برکشید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ثنا لکھوں حبیب کبریا کی
فلک پر ہو صدا صل علا کی

ہوا شہ سے ظہور عالم کون
عیاں سب ہو گئی قدرت خدا کی

ہی تاج خسرو و خاقان فغفور
معنبر خاک اوس دولت سرا کی

شرف رکھتی ہی مٹی آسمان پر
مقام تربت خیر الورا کی

زمین نور بار و عرش تمکین
اقامت گہ ہی فخر انبیا کی

ہماری خاک ہو گر خاک یثرب
گا طوطیا چشم ضیا کی

زبان ناطقہ ہے اپنی قاصر	کہوں تعریف کیا جود و عطا کی
ہوی نام محمد کے بدولت	کرم کی انتہا ہے ہم ابتدا کی
غلام زار ہی عصیان سے رنجور	رہی بیمارہ ملے دار الشفا کی
نہ دن کو چین ہی نے شب کو آرام	یہہ وہشت دور ہو روز جزا کی
نمک پروردہ ہون جنکا مین یارب	نہین حاصل ہو عزت دوسرا کی
بحق پنجتن اور ہر اصحاب	میسر ہو زیارت مصطفا کی
شکایت کرتا ہی شاغل زار	فلک کے ہر گھڑی جور و جفا کی

مسدس

جوش نیرنگ ہی زمانے مین	ہی یہہ پیر فلک ستاتا نہین
لوگ ہین غم کے قید خانے مین	کوئی آتے ہین کوئی جانے مین

رہت جانو یہہ ای جوان و پیر
موت سب کے گلے کی ہی زنجیر

کسپہ قایم رہا یہہ کاشانہ
سب کو ہی یہان سے کوچ فرمانا
بند جاتا ہی اور نہ یہان آنا
ہی غضب اک سخی کا مرجانا

صاحب جاہ ہو و ہمت بود
سرور سروران ثروت بود

نام دنیا مین ہو کرم سے ہو
دست قدرت نہین قدم سے ہو
یعنے داد و دہش درم سے ہو
گر قدم سے نہ ہو قلم سے ہو

یہہ قلم اور قدم درم ہر آن
ایک شاہین دو پلہ میزان

دوستو سنیو اوس سخی کا حال
جس کے حاتم نہین کچہہ آگے مال

ہای دنیا کا چھوڑ کر جنجال ۔۔۔ ہی وہ گوشہ مین قبر کے فی الحال

گرچہ تن اوس سخی کا خاکین ہے
قدس کے وہ مکان پاک مین ہے

بات ہر اک تھی اوسکی گوہر بار ۔۔۔ اوسکے باتو نپہ تھی نبات نثار
لقب اون ملازم سرکار ۔۔۔ کبھی بیدل تھا اور کبھی دلدار

شب دوشنبہ تپ چڑھی تمہین
تپ سے اونکے تھے سب تپیدہ مین

عبد قدوس دلبر ہشیار ۔۔۔ رات بھر تھے بخدمت سرکار
ساتھ تھا اونکے فدوی دربار ۔۔۔ یہی حالت مین گذری لیل و نہار

اونکی خدمت مین فیض پاتے تھے
بہرہ دو جہان اوٹھاتے تھے

عہد مین اوسکے گرسنہ نایاب — تشنہ برف آب سے رہا سیراب

جب قضا و قدر سے از ہر باب — بستہ شد قیمت غذای جناب

مرگ حاضر ہوی غذا بن کر

آب اونکا او زہر ہوا بنکر

ہای رحلت کا وقت جب آیا — ملک الموت رخ کو دکہلایا

تہا سخی مطلقاً نہ غم کہایا — موت سے دل ذرا نہ گہبرایا

صبر ایوب و زہد عیسیٰ داشت

در توکل طریق موسیٰ داشت

نبض ساقط ہو دم چڑہا پیہم — برد اطراف کا ہوا عالم

کیا کہون مین کہ اوس سخی کا دم — ایک دقیقے مین بل ازان ہم کم

کردہ پروازہ از تن رنجور

ہیچنان شد کہ بوی از کافور

نام تہا حاجی پادشاہ زمن — کیا جنت مین قصد سیر چمن
شہر مدراس مولد و مسکن — جای جامہ کفن تہا زیب تن

مرد میدان مطیع داور تہا
حق تو یہہ ہی حبیب اکبر تہا

ہین مقرا و نکے یون حبیبی کا — کیون سخی ہی نہین حبیب خدا
ساخت مسجد بطرح عمدہ بنا — رخ تہا ہر لحظہ سمت قبلہ پہرا

دست و پا سے اگرچہ تہے ناچار
سر سے چلنے کو ہو گئے تیار

مدرسہ آپنے کیا تیار — حوض بہر طہارت دیندار
دور کرتا تہا وہ طبیب شعار — رنج غربت بشربت دینار

دست قدرت سے تھا نہ کیا پیدا
لیک داروی دست ناپیدا

نفتیش بود صرف راہ خدا
سو تجمل سے اوس یگانہ کا

ملتش موجب کتاب ہدا
عصر کے وقت جب او تھا لاشا

بہ نمازش امام دادہ قرار
مقتدی بیش و کم چہار ہزار

صحن مسجد سے تا بگورستان
رحمت حق تھی او سپہ نور افشان

تھا جنازہ بصد شکوہ روان
ساتھ تھا اوسکے مجمع ذیشان

عالم و عابد و نمازی تھے
حافظ و قاری و حجازی تھے

بشنو مجرای باد شارع عام
بستہ گردید از ہجوم انام

ہمہ دلبستگان نیک انجام | شدند روان تا بگور خلد مقام

مجمعے صورت کواکب بود
پیش مرکوب رفتہ راکب بود
ای ہمہ پیادہ بودند ۱۲

شہرہ ملکو نپہ تہا تجارت مین | چین مین مصر مین ولایت مین
عجم و شام و روم و تبت مین | صبر مین شکر مین عبادت مین

بو دنا فہ کشائی ہند آن ذات
نافہ بند عدم شدہ ہیہات

علما سے مدام صحبت تہی | اہل تقوی سے ہی محبت تہی
رات دن بس خدا کی الفت تہی | بذل و جود و سخا کی عادت تہی

فاضل و عالمش بہ صحبت بود
پاک دین بود و پاک طینت بود

محفل جشن دوست ہین یکرات — چند احباب تھے جمع قدسی ذات

بات کی بات ہین جو نکلی بات — پوچھے کیسے امیر کے ہین صفات

کہا شاغل خلوص نیت ہے

کہی نیت کہ اصل ہمت ہے

ذات فیاض بود این آوان — نمک خوان ہمت و احسان

ہست در جنب و رش بخشش شان — حاتم وصیف و معن ابجد خوان

ثانی آمد ز راہ فیض و کرم

قصر نعمان بقصر عالی ہم

کیا ہی دنیا مین تھا بہ برگ و ساز — وہ سخی کف عجب غریب نواز

بعد مردن ز بہر خیر و نیاز — بند قنطار ہای زر شد باز

دی عطا یچنین نہ دیدہ کسے

گفت ہاتف یقین نہ دید کسے

اوس کے ورد زبان یارب تھا
یہہ تو انگرہ فقیر مشرب تھا

گر میں حاتم کہوں تو انسب تھا
بلکہ حاتم بھی ہمعنان کب تھا

اوسکو خواہش محض نمایش تھی
اسکو امر خدا کی خواہش تھی

چست تھا جامۂ ورع کاتن میں
نہیں ہے داغ قضا تھا دامن میں

کبھی دخل قضا نہ تھا ظن میں
تھی جو نماز بچپن میں

تھی نمازوں میں خوب سان اونکی
مرغ قبلہ نما تھی جان اونکی

پیش ازین روم ور سیمین یکبار
از خلاف زبان چلی تلوار

بہر صرف مجاہدین دادار
رفتہ مبلغ زشہر و ملک و دیار

کردہ یکسر روان بخاطر شاد

دل وجانم فدای ہمت باد

ہمو سنیو ذکر یک دن کا | قحط پہونچا بہ یثرب و بطحا

خط جب کعبے سے خشک سالی کا | نام پر جب امیر کے آیا

دین پرور بجان کیا ارسال

زر و جنس و لباس مالا مال

ہوا ز بر زمین وہ نیک نہاد | دل الم سے ہر ایک تھا ناشاد

گفت شاغل بخاطر آزاد | رہے آباد آل اور اولاد

اونکے بدخواہ کو کرے نابود

خیر خواہونکو خوش رکھے معبود

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ای خالق بے مثال و یکتا — از امر تو جملہ خلق پیدا

دیر و حرم و زمی سماوات — قایم از تو تو قایم الذات

تضاد ۱۲ مخفف زمین ۱۲

در چشم فرق این و آن نے — ہر جا توئی غیر در میان نے

تو مظہر و جملہ ات مظاہر — اول از تست و نیز آخر

تضاد ۱۲

از ذات تو جملہ اوج و پستی — ای واجب در وجود ہستی

تضاد ۱۲

ہرگز ناید ز اہل عرفان — تعریف وجود تو نمایان

بحق چنانکہ در خور یست ترا تو دانم — ای قادر حق ترا بخوانم

قادر کنیم بنظم قادر — بہر اصحاب و آل طاہر

کن نیک مرا بحسن اسلوب — از بهر جناب پاک محبوب

ای جان بتول و شاه بغداد — هنگام شهادتم کن امداد

ای بحر محیط بی نیازی — گر قطره منم تو چشمه سازی

خطاب بخداوند تعالی ۱۲

فرما نظری بخسته سامان — یعنی بمن شکسته سامان

تو نیک کنی و من زیان کار — در عیب سراسرم گرفتار

تضاد ۱۲

ستار عیوبی عیب ما پوش — بارے نکنی کرم فراموش

از دست زمانه بسته دستم — بکیسر ز قلم شکسته دستم

دستی بدهیم که هست در سر — خوش خوش خیال نعت سرور

قدرتے ۱۲ منقولی ۱۲

در نعت سرور کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات

گلدسته به بند شاخ زرین — گلدست به نعت سرور دین

یکی بخت ۱۲

کنایه از قلم ۱۲

گوئی ز سر ارادت از سر — زان طاهر و اطهر و مطهر

ای پاک سرشت عالم پاک — شاغل ز معاصی است غمناک

ای عین سلاله کرامت — شاغل بماندست در ندامت

ای شاه ادانی و اقاصی — شاغل آلوده در معاصی

ای ختم رسالت از تو کامل — منهیا نست ختم شاغل

نافهم و زبون و گاو ریشم — چون گاو بدست نفس خویشم

احمق ۱۲ — گاو بازی ۱۲

جای شرمست وقت پیری — یکدست کنم چه مار گیری

ای حیلی و مکاری ۱۲

یعنی من و حال نفس اژدر — زنگ مارست و مار پیچ ور

ای مانند ۱۲

از عقل زبون و بد طرازی — دور در بکنیم مار بازی

آخر این مار نفس خونخوار — آرد شرمندگی ثمر بار

تریاک سلیم داری آخر — برهان ز آسیب نفس اژدر

مار گزیده ۱۲

الحق زیب توای فلک فرش — کرسی داری کرسی عرش

عرش از قدمت بزینت زین — تاج شرفست خاک نعلین

روشن همه نور از جمله عالم — خاک درتست سرمهٔ جم

جن و ملک است زیر فرمان — خاتم دارست چون سلیمان

در بت شکنی خلیل وارے — سلطان محمود تیشه دارے

آن شب ز براق زین زربفت — گردی گذرے ز قصر هر هفت

شد شاهد بزم لن ترانی — تفویض مسیح نردبانی

در منظر تست چشم بد دور — موسی ممنون جلوهٔ طور

بهر خوان توفیض پرور — ابراهیم است سفره گستر

بهرام کننده گور بریان — پور زنگی شده مگس ران

رضوان خبان کبابدارست — خضر و الیاس آبدارست

با ناقه او بخوش پسندی
صالح صالح البشر بندی

در صف نعال بی مها به
تحویل هلال آفتابه

گستردی بانکو سرانجام
ای خاص کریم سفرهٔ عام

در بارگه تو ای فلک باب
سفیان و جنید و شبلی حجاب

این حجابان عرش پرواز
مفتاح قفل مخزن راز

شاغل سگ تو وفاش زنجیر
ای کهف امم برنگ قطمیر

خطاب به نفس و متضمن بعضی حال مصنف

این توسن نفس بی دلیلی
شد راه نورد چند میلی

زان هاموی کناره معدوم
در پیش حجاب طالع شوم

هرگام خورد و کند ریها
انبست و بلند این زمیها

بس کن اسکندر جهاندار — چون آیینه اش توصاف وهموار
(مراد از سرور عالم ۱۲)

در حلقهٔ دور دهر سرور — بودم زرخی شباب مخمور

افسوس شد است دل کبابم — افتاد نمک چو در شرابم
(گذشته است ۱۲)

هشدار و گریز شاغل خام — زان سفله گروه بی سرانجام
(هوش دار ۱۲) (مراد از درویشان ظاهر ۱۲)

هیهات برنگ گرگ واژدر — زینسان بگریز ای برادر

زنهار زشاخ شان مپیوند — از سایهٔ شان گریزده چند
(ذات ۱۲)

دل سوز زنند زخم کاری — سوزن وار است رشته داری

یارب بگروه شان میامیز — تلمیذان سعادت انگیز
(مراد از همان گروه مذکور الصدر ۱۲)

در هردو جهان شوند فیروز — شاگردان عقیدت اندوز

زان جمله یکی حبیب دلخواه — دیلور وطن هدایت الله

با عین صفای آرمیده — بین بحر حیا به عین دیده
(چشمه ۱۲)

نادیده کسی بدور دوار | سنجیده بچشمه بحر زخار

اینست ز دل دعای شاغل | باشی بجهان تو شاد و خوشدل

شاغل ز تست خرم و شاد | ای پاک سرشت نیک بنیاد

زین روی شدست قرة العین | تفویض بر تو مراد دارین

از روی کرم کریم باری | احباب مرا تو خوش بداری

شاغل گردیده روی گردان | زان سفله گروه ننگ مردان

بسته میان جان بخدمت | پیش صفی و شریف و همت

روشن گهران قلزم علم | ذوالاطبعان و مخزن حلم

سرخیل جماعت مضامین | لفظ و معنی بخیل شان بین

هر یک بحریست فیض بنیاد | خلاق معانی شهر استاد

تفهیمش گشته اصل جوهر | تعلیمش خانه خیز گوهر

خاقانی گرچه جان سپرده | جان معنی بشان سپرده

لیکن

علام حقایق مبانی | کشاف دقایق معانی

مضامین ۱۲

ارباب ممالک بلاغت | اصحاب فرایض فصاحت

گر علم بحکم چون جهان ست | ابعاد ثلاثه ذات شان ست

طول و عرض و عمق ۱۲

نی در کف شان قلم دبیرست | انگشت خلیل و جوی شیرست

شاغل گر خاک پای شان ست | در هر دو جهان ز سروران ست

زبان گشائی خامه در وجه تالیف سعید نامه

خوش رنگ بباید بقرارے | ای خامه بدارم از تو کارے

یابی صله بحسب خواهش | فرما نظرے بدین نوازش

زر بخشش کند بطبع مانوس | بین دست جناب عبد قدوس

شاغل بره چمن درائی — یعنی بسر سخن درائی

گلزار سخن بود خوش اسلوب — حسن معنی گلیست مرغوب

در بازی چرخ طرفه حاشا — دیگر چه ازینست خوش تماشا

کن بحر برزخ تو سیرگاهت — حسان عجم نمود راهت

یعنے سیرگاه خود ۱۲ — یعنے راه بحر برزخ ۱۲

روزے ممدوح خنده سامان — از قصر فراشده خرامان

بهر گشت چمن در آمد — با بین سخن سخن در آمد

چون سلسلهٔ سخن بجنبید — گفتا به چنین مدار امید

ای نکته رس صریر خامه — تصنیف کنی سعید نامه

مراد از مصنف ۱۲

بر هیچمدان چو امر عالے — اصدار شرف نموده حالے

بر حکم امیر پیر تدبیر — بستم کمری به نظم و تحریر

ای طبع خموش رو به تهذیب — گو وصف سخن بحسب ترتیب

یعنے بعد و تحمید ۱۲

چون فصل بهار رخ نماید | هر گل بمحل خود بشاید
یعنی بجای خویش خوشنماست ۱۲

مدح ضیاپیرای جناب نواب محمد منور خان بهادر سلّمه آفریدگار

ای طبع بیا بحکم رانی | ای کلک بگو بخوش بیانی
در دورهٔ انبساط انگیز | با کرّ و فر بشاشت آمیز
شد وارث تخت و بخت فیروز | نواب منوّر دل افروز
دارد بسرش چو در یکتا
ای بهر خود ۱۲ | خوش تاج محمد اسم والا
مریخ حشم فلک تفاخر | تزئین خطاب خان بهادر
ای زینت دهنده ۱۲۵
آن مورد خاص جاه و عزت | عالی همم است و فرد دولت
زان چشمهٔ فیض رشک خورشید | بر خلق دمیده صبح امید
جمع شده بی نیاز و خورسند | نازم بخدا از این خداوند

شاغل ز کف چنین جهانبان | گشته مدراس دار احسان
دارد بجهان خجسته سرور | چون اسم شریف رخ منور
ای زیب ده سریر شاهی | زیب لقب عظیم جاهی
برکرده بدودمان والا | شمع قد تو طاق بالا
از خالق ارض حسب دلخواه | ای صدر نشین مسند جاه
وقف تو بود به زینت وزین | انجاح مرام هر دو کونین

سجده ریزی خامه ارادۀ زمزمه گاه به توصیف جناب ستوده
القاب نواب غلام غوث خان بهادر خلف اوسط و حضور نواب
معز الدوله بهادر مرحوم مغفور

کن ای قلم خجسته دستور | توصیف امیر فیض گنجور

گشته ز ازل بفضل یزدان | میر امرا امیر ذی شان

و ز مهر مصرش عزیز دانند | ابدال غلام غوث خوانند

دیدی چه برین مقام غوث ست[1] | میر امرا غلام غوث ست[2]

ای نیر اعظم فلک اوج | بحر فیض تو موج در موج

آمد اسم پناه عالم | همشان طلسم اسم اعظم

بنگر چه بلند شانت آمد | خود اسم تو حرز جانت آمد

دیدار رخت که گلستانست | رشک ارم و بهار جانست

مشکور جهان جناب شاهی | صد گونه رهین خلق عاطر

ربط تو و ارتباط مشکور | بادام دو مغز چشم بد دور

باشی تا دور چرخ فیروز | مثل مه و مهر عالم افروز

زلف و رخ تو نظام مدراس | آئین صبح و شام مدراس

خطاب قبله مع حاضر
[1] ای مقام جناب محبوب سبحانی ۱۲
[2] ای غلام جناب محبوب سبحانی قدس سره ۱۲

نشاغل جوید بوجه خوشتر | حسن الطاف فیض گستر

سرگذشت عمری عالیجناب ساهوکار حاجی محمد بادشاه صاحب مرحوم سعید عالم ملک التجار شهر مدراس

ای خامهٔ عنبرین شمامه
باشی حرف سعد نامه
یعنی سرگرم نوشتن ۱۲

زیبا مه چیکه می نگاری
حالی ز قوه بفعل آری
یعنی ز باطن ۱۲
یعنی بظاهر ۱۲

یکسانست سعد ذی مروت
ای برابرست ۱۲ لقب ملک التجار مرحوم ۱۲
در حسن عمل بفعل و قوت

آن کان وقار و پاک طینت
ملک التجار مرحوم ۱۲
عالی گهرست و بحر لینت
نرمی ۱۲

از نسخهٔ دهر انتخاب است
مستثنی فرد لاجواب است

زین فرد بهی رسیده و لتنگ
سه حرف تهی هزار فرهنگ
یعنی طمع ۱۲

جویان همه حال حال درویش
مال شان بود مال درویش

خود بود و بد ور دهر گردان — درویش صفت امیر دوران

بی شبهه وقف نعمت و مال — بدرشتهٔ عمر تا نود سال

مملو به نموده با سعادت — آن رشتهٔ بگوهر عبادت

مراد ملک التجار مرحوم ۱۲ — ای رشتهٔ عمر ۱۲

روشن نامش نه مهر و مهتاب — حاجی پاشا سعید القاب

ای کنیت ۱۲

ابروش هلال عید ما بود — سعد دوران سعید ما بود

ملک التجار مرحوم ۱۲

آن لحیهٔ موسپید و پر نور — جوی شیر و عین کافور

کرده آغوش دیدهٔ خویش — هر حور جنان به لحیه ریش

موی فیانهٔ لب بزیر ۱۲

آن لعل سعید خوش تکلم — گوهر ریزنده در تبسم

کنایه از لب ۱۲

در کارگه امیر تجار — هر یک قسمی نهاده خروار

یعنی از قسم اجناس مختلف ۱۲

آن کارگه مصیر الیاس — واقع یکبار بحر مدراس

جای بازگشت ۱۲

در صحن مکان چه کوه تمثیل — انبار فتاده بسته نیل

چون بسته همه شده فراهم — زان پس برود فراز سلم

گویی که گذر برین قبیل ست — زنجیر پیل و جسر نیل ست

در حجرهٔ خاص اکرم الناس — پر حقهٔ لعل و درج الماس

هر یک طاق جدا مصقول — از سلک گهر چو طلق محلول

قنطار درست گشته انباره — هر جانب مجتمع خریدار

هر یک چنبیکه دستانست — فرخندهٔ نظارگان ست

گفتار سعید غنچهٔ نور — تخمیر ومش بمشک و کافور

از آن جناب خلد سامان — رضوان کده ایست مهبط جان

جای نزول ۱۲

از مقدم شان شدی بهتر زمین — آن باغ مشام عطر آگین

ای از آمدن شان ۱۲

نادیده خزانش روی وراهی — هم بهر بهار تکیه گاهی

دیدیمشین بودی ریاض پر پا به — چون در ارادی بهشت گلزار

مقفعی ۱۲

نرگس مست باده نوشی | نخلش سرگرم سبزپوشی

شد لاله ایاغ باده نوشان | صحنش ملجای سبزپوشان

چون ابر بهار زیر این خم | از روی تصادم و تراکم

کنایه از فلک ۱۲ | بر رو دیدنی بهجوم ملت ۱۲

میگشت سعید رونق افزا | از بهر تفرج و تماشا

دیده نه کسی چنین گلستان | باغ ارم است و فرحت جان

تمغاش بحسن کاروانی | از روم رسیده خسروانی

ضمیر منفصل متعلق کاروانی ۱۲

خود بود اگرچه حسب دلخواه | با زینت و زیب و حشمت و جاه

زین تمغه و احترام والا | نام نامی گرفته بالا

رونق پذیر گشته ۱۲

دارد ذات ستوده اشفاق | حسن کرم و حمیده اخلاق

جسته آن ذات حمد باری | اخلاق حمیده دستکاری

آمد خبر که قحط سالی | افتاده بمکه و حوالی

ترسیل نموده اندران حال | زان سوی شمار جنس و اموال
بیشمار ۱۲

خویش کرده بنا امیر عابد | هم مدرسه‌ها و هم مساجد

شد زیر زمین چو رخت محروم | رفتست خبر به یثرب و روم
ای نعش مرحوم

مشهور چو شد بشهر بطحا | بودی آن ماه عید اضحا

چون قصه بگوش مستمع شد | یک جمع کثیر مجتمع شد

از بهر نماز آن سخی کف | حجاج کرام بسته صف صف

رخ کرده بسمت بیت داد | سالار سپاه پاسالار
مکه معظمه ۱۲

خود بادشه بلاد معظم | شد زیب ده حشم قراندم

هم بهر نماز منبع الجود | خود گشته شریف شهر محمود

با کوکبه زر و علم دران بوم | میرحج نایب شهر روم
فر و شکوه ۱۲

چون مور ز خلق پر زمی شد | آن جمع کثیر مقتدی شد
مخفف زمین ۱۲

شیخ العلما امام شان بود | هم شیخ مکبر اندران بود
گفتند از بهر آن یگانه | تکبیر نماز غائبانه
بر چرخ نهم ز ملک تازی (عربیه) | شد بانگ مکبر و نمازی
ای سرور تاجران اقلیم (خطاب به محمد ۱۲) | حسن خلقت بخلق دیهیم
گشتی تو اگرچه نیک فرجام | خود نافه کشا ز هند تا شام (تاجر ۱۲)
هم از پسران نیک رایت | شد گرم تجارت ولایت
الحق گویند اهل انصاف | فرخ ذاتت کریم اوصاف
باشد یارب بفال فرخ | اولاد کریم و آل فرخ

قطعهٔ تاریخ رحلت جناب ملک التجار مرحوم من افکار جناب
غلام دستگیر صاحب همت

صیف ثانی رشک حاتم سرور تجار دهر | پیرو شرع شریف اسلامیان را خیر خواه
بادشاه ملک بذل و تختگاهش نام نیک | خیر جاری مخزن او لقمه خوار انس سپاه
داده لکها عمارتها بسته هم لنگر سرای | طرح مسجد هم مدارس کرده و کنده حوض و چاه
یادگارش یک نه ده صدها بعالم روشنند | اینکه میگویم همه دانند یک عالم گواه
در جوار حق چو رفته گفت هاتف سال او | عازم جنت شده حاجی محمد بادشاه

توصیف لطیف جناب مولانا مولوی شاه رکن الدین محمد صاحب قادری شمس العلمای ویلور

اے خامه به بیعتش شرف گیر | از دل به محبتش شغف گیر
محبت ۱۲
آن رهبر سالک طریقت | موصوف کمال جامعیت
واقف ز اسرار ستر قرآن | کاشف ز رموز رمز یزدان

هر دم بضمیر شیخ کامل
انوار تجلیات نازل

بس پاک برفته خالق الناس
گلزار دلش ز خار وسواس

ارزانش از جناب باری
ثابت قدمی و دلقراری

پیران عراق علم آموز
احنف بن قیس حلم آموز

عالمیکه در حلم شهرهٔ آفاق بود ۱۲

شد مشرق فیض باب اقدس
شمس العلما خطاب اقدس

ویلور شده مقام پاکش
رکن الدین ست نام پاکش

در مجلس سالکان اکرم
کرسی دارست و رکن اعظم

آن ماحی کفر بالیقین است
نام پدرش محی دین ست

ذات محو ۱۲ محو کننده ۱۲

چون جان لطیف شیخ ابرار
بر تاخته سوی خلد رهوار

یعنی از والد بزرگوار خود هم

پیهم در پی هم پیاده بی قیل
حوران بهشت بهر تقبیل

بوسه دادن ۱۲

حاجی پاشا سعید دوران
زان معرفتیکه بود زینان

چون نقل مکان نمود مرحوم | پس تعزیتش شده ملزوم

از فرط ولا ز منزل دور | با معتقدان بقصر مغفور

شد رکن هدایت انتسابی | در برج حمل چو آفتابی

ای رونق افروز شد ۱۲

ای قدس مکان پاک بنیاد | با وادل تو ز فیض رب شاد

منا و ا محذوف ۱۲

زان گرچه شرف بآفتابست | مهری تو که برج نوریابست

از درگه تست نورجویان | صاحب نظران حق پژوهان

شاغل گردیده همچو شب کور | در تیه ظلام جهل معذور

بیابان ۱۲ جمع ظلمت ۱۲

جوید ز تو لمعهٔ درخشان | ای مهر منیر اوج عرفان

پرتو ۱۲

فرما نظری بلطف و احسان | ای صدر صدور اهل ایقان

بدخواه ترا دل غم آلود | زخم حسدش بود نمک سود

ام ملدم زما درانش | تحسین فلک براه درانش

ام کنیت حمی ۱۲ | ای ... نرخل ۱۲

ح

[illegible]

صفحه آرائی قوم بمدح سلطان روم خلد الله ملکه

ای خامه بیا به بزم شاهی
دارا حشمت جهان پناهی

داری بزبان تیغ بران
اقلیم سخن مگر بفرمان

گفتار و روش تراست بهم پشت
تو حکم روانی از دو انگشت

شاهی تو بلی بعز و شوکت
پیش نظرش تو پیش خدمت

آن خادم کعبه بالیقین ست
زین روی امیر مومنین ست

برگشته گوش ماهی و ماه
از وصف شجاعت شهنشاه

چون بار دهند ادب نگهدار
خدمات شهی ز سر به پیش آر

در پیشگه پناه دوران
سلطان عبد الحمید ذیشان

از سر ز ره وفا شعاری
رسم خدمت بجای آری

از وی بگرفته قبضه بهرام | طعن آموزد بر رستم و سام

(قبضه گرفتن ای شاگرد شدن — نیزه زدن ۱۲)

با جند کثیر و شوکت و شان | قسطنطنیه بزیر فرمان

(لشکر ۱۲)

سرتاج سرانست در صف رزم | سردار جهان و سرور بزم

(جنگ)

در معرکه شیر بیشه در | بهرام فلک بزیر چون گور

(شیر درنده ۱۲ — ای مریخ ۱۲ — ای گورخر ۱۲)

سیفش چو بکف قرار گیرد | بو یحیایش بکار گیرد

(کنیت عزرائیل علیه السلام ۱۲)

مجهول بهر ترک هر بوم | معروف دلیر خطهٔ روم

چوبین بزند چو طفل شمشیر | کاریست به ضرب چو شمشیر

(شمشیر)

آن صف شکن قضا شکوهی | گر تیغ زند به تیغ کوهی

(ای قلهٔ کوه)

تیغش خبرے زماهی آرد | فرق ماهی به مه سپارد

(ای ماهی زمین ۱۲)

ترک فلکش بجنگ چون میغ | افگنده سپر بهیبت تیغ

(ای مریخ ۱۲ — سپر افگندن ای عاجز شدن ۱۲)

زان ضرب و صفیر تیر ناداهم | سرسام گرفته بین بسر سام

پران گردیده پوش پلنگ — زین تیر دو سر هزار فرسنگ

از سهم ولیست شکل چو زرا — دلهای مبارزان بکیت

پر وحشت ضرب این مصافست — سیمرغ گزیده کوه قافست

زان حمله همچو شیر گردون — رستم لرزان چو بید مجنون

از دشنهٔ او دم چقاچاق — دشمن گریده برنگ وقواق

در وقت وغاز نعل توسن — خودی بنهد به فرق دشمن

نالد ز سنانش جان ناساز — هنگام زخاف چون غلیواز

صد بار رسیده حسب دلخواه — فتح تیغش به ماهی و ماه

پیش فتحکیه در جهان است — افریدون رهن کشانست

بل افریدون ز نصرت او — انگشت گزد ز حسرت او

گم کرده عنان یکه تازی — اسوار اسد ز نیزه بازی

از صولت و بطش ترک از خویش حمله شمشیر ۱۲	ضرغام فلک نهاده سر پیش کنایه از اسد ۱۲
ضرغام فلک چو سر نهاده	شمشیر شمش سپر نهاده شمشیر ناخن ۱۲
ای افسر سروران اورنگ	ای غاشیه بدوش چون شنگ
گر سر بکنی تفنگ بازی آغاز کنی ۱۲	خوش نقمه از گلوله سازی بندی گوله ۱۲
چون سیر شود سپاه دشمن	بازد بعدم مقام و مأمن
گویند دلاوران هر بوم	جرئت ختم ست بر شه روم
تا شام و سحر بوند سیاه	تاریخ و تریخ چرخ دوار ای مهتاب آفتاب ۱۲
بادا به تریخ زر شهنشاه	تاریخ بدف حسود بدخواه تا نشانه تیر اندازی ۱۲

توصیف فرزندان جناب ملک التجار مرحوم بسبیل ایجاز

سر حلقهٔ هر بهادر و خان	عبد الله بادشاه دلستان فرزند مهین جناب ملک التجار مرحوم ۱۲

عم فرزند ... صاحب ... مرحوم ۱۲

چون ضعیف هزار خادم وی — حاتم چه یکی ملازم وی
(نام شخصی ۱۲)

عین کرمست چشم بد دور — ذات شاکر صفات مشکور
(جناب عبدالشکور پادشاه ۱۲)

خط شکن از جبین برفته — چین از سفره بچین برفته
(صنعت تجنیس ۱۲)

بر خوان نمک مصاحب چند — لازم ملزوم در شکر قند
(دستر خوان ۱۲) (صاحب خانه ۱۲ مهمانان و مصاحبان ۱۲)

طباخ فلک ندیده زنهار — خوان نمکین شکرین بار
(کنایه از آفتاب ۱۲) (موصوف ۱۲ صفت ۱۲)

شد عبد عزیز عالم آرا — بی شبهه عزیز مصر دلها
(فرزند سوم جناب ملک التجار مرحوم ۱۲)

صد چون شاغل بزمره اش بین — روزی خواران سفره اش بین
(خطاب بمخاطب ۱۲)

شیرین سخن است شکر افشان — شهد نابست طبع خندان
(خبر مقدم ۱۲ مبتدا موخر ۱۲)

شهد طبعش شکر بجوید — قند مصرش شکر بجوید
(زنبور عسل ۱۲) (ضمیر منفصل متعلق شکر ۱۲)

حاتم طبعان کمر کشایند — پیش عبدالسلام آیند
(تا خدمت شوند ۱۲) (فرزند چهارم ملک التجار مرحوم ۱۲)

مدراس شده مدار احسان — چون خوان خلیل و قصر نعمان

وقت کرم ست شیوه نادر | روی خندان شگفته خاطر
(آیین ۱۲)

مصروف عرض آستان بوس | قدسی نفسان لعبد قدوس
(جناب عبد القدوس پاشا سعید ۱۲)

پرورده بهر تست دربر | شاهین پله طایر زر
(ای ترازو ۱۲ — اضافت تشبیه ۱۲)

زین طایر سعد وصف لایق | تحصیل مطالب خلایق

چون طالع خوش شرف فزاید | عبد الهادیت ره نماید
(جناب عبد الهادی پاشا ۱۲)

ای معدن فیض و کان کامل | منزل داری بجان شاغل

ای ابر کرم تو شادمان باش | ای فضل خداش حرز جان باش
(شین ضمیر منفصل جان ۱۲)

چون اختر سعدین بجویند | سعدین فلک ملک بگویند
(ای زهره و مشتری ۱۲ — جناب عبد الملک پاشا ۱۲)

ملک تست ای چراغ امید | برخورداری ز باغ امید

شاغل دارد مدام ز ایشان | طوق گردن بلطف و احسان

این صفت اسماء بهره اندوز | همچون خورشید و مه شب و روز

سایه بجهان بشهرهٔ عام | ساری چون دم صحنت اندام (بی خوانی)
زیر طاق سپهر زرکار | روشن گهران چو سبعهٔ سیار

زینت عنوان بیان مدح جناب حاجی محمد عبد الله بادشاه خان بهادر خلد مکان

جو دید غواص کلک راهی | اندریم وصف بادشاهی
ای طبع رسا اش یاوری کن | در حسن بیان دلاوری کن
در بحر عطاست بی بهادر | عبد الله بادشا بهادر
(دریکه بپایش آشنا ندارد ۱۲)
فیاض زمان و فیض گستر | پرورده ناز و بنده پرور
هر کس ز درش شدیست خوشحال | از جنس و لباس و مال و اموال
شادان گردیده سائل از در | زان نقد سخی بکاغذ زر
(مراد این سخن ۱۲) (بهندی نوکر)

صد بحر خورد ز بهر اعناق — دارد کف آن کریم آفاق

بر تشنه لب غریب و مسکین — بخشنده آب از جگر مِن

کنایه از عطا و بخشش کردن ۱۲

دستش از بسکه زرفشانست — بخشنده گنج شایگانست

بل همچو کریم در زمان نی — شایانش شان شایگان نی

زین فیض عطا بجا بلوسی — حاتم آید بدست بوسی

دارد بجهان چو قصر حاتم — کاخ کرمش بنای محکم

ای قصر ممدوح ۱۲

هر سمت بصحن قصر زر کار — کاریزه روان چو تحت انهار

این بارگه ظهیر دولت — سه منزل شده بجوش رفعت

ای پناه دولت

با رفعت و شان و رنگ رونق — نعمان روساخته از خورنق

ای منفعل گردیده ۱۲

در بارگه فلک طرازی — رومی علمست سرفرازی

یعنی علم سفارت اردم استاده است ۱۲

بر سر چرم آن بجوش نظاره — بین خیمه زده مه و ستاره

هرگز این ماه چرخ فیروز | تا گشته بروز رونق افروز

صد درجه فزون ز مهر تابان | بین ماه و ستاره اش درخشان

این نور ستون صبح امید | آمد زین روی رشک خورشید

(ای علم سفارت نایب خلافت ۱۲)

خوش طالعی از جبین بیدار | فرخنده کیش ز نیک رفتار

(ای از جبین ممدوح ۱۲)

از رای سلیم و خیر خواهی | با عقل رسا و عز جاهی

از نکته رسی و هم کیاست | وز حسن تفکر و فراست

(دانائی ۱۲)

از فهم و ذکا و ذهن و افسر | وز درک رسا و طبع با فر

(تیزی یا صفی ۱۲)

شد زیب بر خجسته مخدوم | تشریف سفارت از شه روم

(بدن ۱۲) (ای خلعت سفارت ۱۲)

زین منصب پر سرور دلخواه | از ماهی بسته زنگ تا ماه

در سعد زمان بخوش خصایل | تیغ رومی شده حمایل

چشم بد دور شد سراپا | بر قامت او چه جامه زیبا

پس بسته میان بد نفریبی | تیغ رومی و جامه زیبی

از واسطه گو رنه او | شد قیصر هند تهنیت گو

هم مژده رسان شدند دلشاد | فرخ رکنان حیدرآباد

ای قلزم جود و جان بخشش | ای اصل وجود شان بخشش
خطاب بممدوح ۱۲

داری بخدا چه دل توانگر | مانند خزف شمار گوهر
پارهٔ سفال

ای شاه سوار عرصهٔ جود | در چشم زدن براه مقصود
مراد از ممدوح ۱۲

رهوارت کرده با شهامت | اظهار تقدم کرامت
ای اسپ ۱۲ دلیری ۱۲ ای پیش شدن ۱۲ ای بخشش ۱۲

ای رشک جهان و مهر وزران | ای در یتیم بحر احسان
بزرجمهر ۱۲ در بے بہا ۱۲

بحال یتیم ریش لرزی | مادر زاد است مهرورزی
دل خسته ۱۲

داد است زمان بخاطر شاد | اقلیم سخاوت درکف راد
ضمیر منفصل راد ۱۲ سخی

خلقی شده برکف تو نازان | ای کام روا ے با نیازان

تو طرفه به خلق سرفرازی ای بنده نواز بی نیازی
از خلق

آوازهٔ تست ای نکونام در فیض و کرم ز روم تا شام

پاسنگ شمرده کوه الوند میزان عطای تو خداوند

کوهیست به ملک عمدة الناس واقع به جنوب ملک راس
ذات ستوده ۱۲

هر دم به سرش هما به طیران خاطر مرغوب سرو سیران
قلب اضافت ۱۲

بهر تفریح خاطر خویش با یار و همه بیاد رخ خویش

با رفعت آسمان جهان شکوهی جا گرم کند فراز کوهی
ای سوختگی افروز شود ۱۲

آن قلهٔ کوه سبز ملبوس گلزار به پشت همچو طاؤس
لباس ۱۲

از جنبش باد شد سراپا حال و سکنات مرغ پیدا

در رنگ گل است بی ستون عرق جاری بحریست جانب شرق
کنایه از کوه ۱۲

در دامن کوه خلد منظر آن بحر افتاده همچو کوثر
بحری دائم ۱۲

مراد از سرگشتن گل [illegible] بیمار
[illegible] ۱۲

گلزار شد از گل معصفر (گل زرد رنگ ۱۲) | اینک ز پر سیاوشان پر

گشته بهزار نقش و زیبے | طاؤس نگار دلفریبے

بل جان نظارہ رنگ طاؤس | در دام نگاہ خلق محبوس (ای مقید ۱۲)

بر قلۂ کوہ طور آسا | عشرت کدۂ بہار پیرا

ہر شب بر قصر و بام آن طور (کنایہ از کوہ ۱۲) | روشن شمعے بہ شاخ بلور

ہر شاخی از و بہ نور گستاخ | چون شاخ نہاتہ شاخ در شاخ

کرسی بہ نشست باہم انجا (انجا بہ موقع ۱۲) | سامان فرح فراہم انجا

در صحن مکان رنگ فرخار | شادروانے کشیدہ زرکار (ای شامیانہ)

در غرفۂ طرفہ منہ جنبش | چینی آئینہ دار و خوشہ چینش (خادم ۱۲ ، فیض یاب ۱۲)

ہر جنس بخور (خوشبوئی) جمع و موجود | از عنبر و مشک و صندل و عود

روشن کدہ ایست قابل دید | افسردہ روغنش ز خورشید

هی هی به چنین جوان بادل | بُد جامی خلق و جان بر دل
(ای سخی ۱۲ — عزیز ۱۲)

زان کوه و سرور عیش و عشرت | زان شمع و چراغ و بزم راحت

دو دو دُود دون چرخ بے پیر | بر کوه فنا نشانده تقدیر

در سال هزار و سه صد و هشت | مرحوم نمود خلد گلگشت
(گل اضافت ۱۲)

بس سن شریف چهل و دو بود | مفتاح مرام در گرو بود
(کلید ۱۲ — دستقبضه ۱۲)

بر گور چنین ترحم آثار | یارب باران رحمتت بار

از صلب سخی امیر ذی جاه | نور نظر ست احمد الله

دلبند کریم و نیک رفتار | برخوردار سعادت آثار

بر روز بهی و راه محمود | توفیق دهد خداے معبود

قطعه تاریخ رحلت الحاج جناب مولوی محمد عبد الله شاه پاده خان بهادر

من افکار جناب حکیم سید محی الدین صاحب متخلص بیقین

جناب اعظم عبدالله بادشه تاجر — چون زین جهان بملک عدم بسته سوی بقا
یقین زروی بکا گفت سال رحلت او — سفیر قیصر رومی بمرد و اویلا

تعریف ملکه عالیه جناب قیصره هند وکتوریه

ای کلک نوید جانفزا ئی — وه کسوی جهان به خوش ادایی
خوش باش بفر تاج و افسر — وکتوریه گشته هند قیصر (قلب اضافت ۱۲)
زیبد بجهان بشوکت و شان — آئین حشم براین جهان بان
ای عزت و رفعت کی جسم — عدل تو فرا گرفته عالم (مسخر کرده ۱۲)
در کفهٔ (پله ۱۲) عدل ای جهان جو — کسری نا گشته همتر از و (ای مقابل ۱۲)

طبع زنگی زمان پیشین — بر آئینه ها گرفته نفرین
(اینجا بیان عدل است ۱۲)

رم خورده به خشم شیر غران — آهوی تتر به چین و جاپان
(خشمناک ۱۲) (مخفف تاتار ۱۲)

امروز به عدل تو جهاندار — بر آمیزش کنند رفتار

شیر آئینه دار در تتار است — آئینه پرست زنگبار است
(مطیع ۱۲) (ای محکوم ۱۲)

داری بجهان بزیب و تزئین — مرسوم کرم تو اے نوآئین
(رسومات ها)

در سلطنت تو شد بهر جا — دار و کده و رباط برپا
(ای شفاخانه ۱۲) (ای پل ۱۲)

از فرهنگ و کیاست تو — قایم به جهان ریاست تو

ختم است چه سان برین ریاست — تدبیر تمدن و سیاست
(انتظام شهر نمودن ۱۲)

از فتح تواتر و توالی — افریدون خورده گوشمالی
(پی در پی ۱۲)

ظلم است دوان ز صولت تو — خوش اهل دول ز دولت تو
(جمع دولت ۱۲)

در معنی لیتت نه مثل و مانند — من گفتم و عاقلان بدانند

زین ذرهٔ چرخ تا دم صور | خورشید دهد به ذرها نور

کنگره ۱۲

بادا نام نوای جهانبان | چون مهر و مه بخلق تابان

ستایش فرخنده بنیاد خسرو ولی نعمت زمن جناب نظام حیدرآباد دکن دام ملکه

روزی رفتم ز گردش دون | بیچاره ز شهر خویش بیرون

رخ کرده نهان ز یار و اغیار | تنها و بدل هجوم افکار

از پیش نظر وطن چو بگذشت | کردم گذری بدامن دشت

آن دشتی هست گل بدامن | کهسار شگفته رنگ گلشن

مانند ۱۲

در دامنست گرگ خون نوش | خوابیده خوشتن بره در آغوش

ضمیر منفصل ۱۲ بچهٔ گوسفند ۱۲

با خویش نفسی گرفته یکسر | آسایش چون کنار مادر

ہم بادۂ گرگ شیر داده | در دامن عاطفت نهاده
بچهٔ گرگ خبیث و بچه دربه (بیهوده ۱۲) | با آمیزش چو شیر و شکر
مارا عجبی بیامده پیش | این گرگ خبیث و بچه پیش
گفتا خردم چه ژاژ خائی (بیهوده ۱۲) | نیست از عدل پادشائی
یاران نبی که جمله چار اند | در چار جهت کفیل کار اند
چون پیروشان قدم کشادند (رفتند ۱۲) | مصر و روم و عجم کشادند (ای فتح کردند ۱۲)
از شاه نجف خلیفه افتاد (ای گردید ۱۲) | محبوب علی به حیدرآباد
در طالع آن سعید جاوید | عدل کسری نثر جمشید
در جنب عطای آن گهربار (پهلو ۱۲) | یک قطره شناس بحر ذخا
زین روی شدست آن یگانه (از عدل و بخشش ۱۲) | مصئون ز حوادث زمانه (نگاه داشته شده ۱۲)
هنگام عطا ترانه وازنگ | صد کوه طلا شمرده پاسنگ

شهر آباد و آن خزانه معمور ‌‌ ‌‌ عالی رتبت حضور پر نور

والاحشم است و صاحب تاج ‌‌ ‌‌ زیب تخت است و زینت تاج

نی پیچ عادل او بهر کیف ‌‌ ‌‌ اهل قلم است و مالک سیف

مقابل ۱۲ — بهر حال ۱۲ — اهل سیف ۱۲

خود را رسان تو بی شش و پنج ‌‌ ‌‌ کیسو گرد و ز دل غم و رنج

مقوله خرد ۱۲

کان روشن دل کریم عالیست ‌‌ ‌‌ کیوان رفعت حریم عالیست

کان فضلت ۱۲ — تا این جا مقوله خرد ۱۲

چون این سخنم ز هوشم آمد ‌‌ ‌‌ خوش به مضمون بگوشم آمد

ای پذیرا شد ۱۲

افتان خیزان ز راه هر دوم ‌‌ ‌‌ خود را به در شهی رسانده‌م

از راه شرف سپهر پیوند ‌‌ ‌‌ دیدم حرم خوش خداوند

به اعتبار رفعت ۱۲

قاصر آمد نگر ازین بام ‌‌ ‌‌ تیر نظر و کمند اوهام

تشبیه موکد ۱۲ — جمع وهم ۱۲

این منزل رشک ماه و خورشید ‌‌ ‌‌ بیت الشرفست و جان امید

یعنی حرم عالی ۱۲

شهری زیبا چو عید نوروز ‌‌ ‌‌ شام غربا چو صبح فیروز

جمع غریب ۱۲ — فرخنده ۱۲

خلقی دیدم عمیم اخلاق | بوی عطر از شمیم اخلاق

اهل شهر اند بسکه خورسند | خادم مخدوم در شکرخند

(ای خوش خنده ۱۲)

زین خنده شده زمین شکربار | از گرد یانست کوچه گلزار

هر سمت زمین حیدرآباد | از زهره جبین چو شهر نوشاد

(شهریست حسن گر خیز ۱۲)

ای شاه دکن خدیو ذیشان | هند و دکنت مطیع فرمان

(خطاب بحضور نظام دکن ۱۲)

زیباست بتو بطرزه مرغوب | از محی الدین خطاب محبوب

در عهد تو شده فراهم | عالم فاضل حکیم باهم

(فیلسوف ۱۲)

در سایهٔ دولت تو مادام | هر اهل شرف گرفته آرام

(ای همیشه ۱۲)

در سلسلهٔ تو منتظم هست | زیب اورنگ ای زبردست

خوش آمده سنت اکرم الناس | تریاق ده سلیم الملاس

(ای مار گزیده ۱۲)

شاغل گوید ای سعد اکبر | نسر واقع و نسر طایر

[illegible]

بر تاج شهی نثار گردد | قربانت بار بار گردد

تو باعث رونق جهانی | باشی به جهان به کامرانی

در بارگه عظیم ذیشان | شاغل مرهون لطف و احسان

شکر افشانی خامهٔ عجایب‌ماثر بمدح زمرهٔ ممدوحان جناب الحاج محمد عبدالشکور پادشاه خان بهادر شاکر سفیر روم خلد الله ملکه

ای خامه بیا دم روانی | کن نجم سپند خوش بیانی

با عین کمال چشم بد دور | شد عبدشکور فیض معمور

همشیر شده به نیک فالی | صبح امید و باب عالی

متحد شده ۱۲ | در ممدوح ۱۲

آن صاحب جاه و شایق دین | در حلم و وقار کوه تمکین

جوید پیوسته مهر امجد | اذکار احد به مدح احمد

صحیح ذکر ۱۲

در طالع سعد میرزاده | ابواب شرف به رخ گشاده

دارد به حصول حسن تقدیر | از بیع سلم رسوم جاگیر

پیش بها دادن ۱۲

بسپرده بدست آن خجسته | خو و نفس کرم کلید دسته

تقلب اضافت ۱۲

از دست وسیت چون گلستان | مغز کرم شگفته سامان

بے وقفه نهاده دست افزد | در کام سوال لقمهٔ زر

حق کرده عطا بعالم پاک | حسن آداب و عقل و ادراک

اخلاق ستوده خداوند | عنبر بار است و عطر پیوند

الطافش بحرِ در در آغوش | اخلاق عمیم چشمهٔ نوش

گفتارش گشته شهد بے نیش | خوش ذایقه هم مصالح اندیش

از روی صفا و شان فطرت | آن شهد فتاده جان فطرت

پر چشمهٔ نوش با لطافت | موجی دل دارد از لطافت

این صفت است بزم پر نور / شمع طبعش تجلی طور

بین مشرب پاک آن یگانه / نور دیر مدرس زمانه

الحق سخنانش گشته مرغوب / رشک عسل است و جان یعسوب

(نام پادشاه زنبور عسل ۱۲)

ای جان سرور و مغز راحت / ای رونق وجه جود و همت

(از جاده برون نهم زشادی — بیدل بودم تو دل بدادی)

کردی بخدا چه مایه احسان / شکر تو کنیم از دل و جان

ازین شکر کند شکر پدیدار / ای کان ملاحت این نمکخوار

(کنایه از ممدوح ۱۲)

چون شیر و شکر شده فراهم / شاکر نمک تو شکر باهم

هم سفره شدند و هم دلاویز / آن شکر شکر و این نمک نیز

فی الاصل لذیذ و هر دو خوشتر / شکر ز نمک نمک ز شکر

تا زندگی از درت نگردم / سرداری چون سرت نگردم

تو هم از راه مهربانی / آقای کمینه ام بخوانی

(آقای اینجا بمعنی ضمیر متکلم یعنی از آقای من ۱۲)

در ظل همای رشک افلاک | غمناک شده بسی فرخناک

شاغل گردیده بنده پرور | محتاج ظل فیض گستر

شد باغ ستان بظل زیبا | نخل بخت زنخل طوبا

یا غلت ۱۲

خوش جمع نموده فیض آثار | بخت سامان نیکوئی بار

در حالت ندا ۱۲

دارد چو حنا بدین نکوئی | بخت سبز تو سرخ روئی

ای ابن امیر امیر دوران | پشتت صف بستهٔ شوکت شان

زین شوکت و شان زن امیری | زیبا بتو خلعت سفیری

ذات تو هستم مکارم | مهر تو بزخم دل مراهم

جمع مکرمت ۱۲ | جمع مرهم ۱۲

باشد قصر خجسته مامن | از طفلانت مدام روشن

بادا بدور چرخ تا دیر | این چشم و چراغ روشنی گیر

مدت دراز ۱۲ | کنایه از صاحبزادگان ۱۲

این سفینهٔ چرخ لاجوردی | تا باشد در جهان نوردی

کنایه از آسمان ۱۲ نیلگون ۱۲

خندان باشد بهار شاکر
مرغ دل من نثار شاکر

پر نور بود سرای مخدوم
جانم بادا فدای مخدوم

جسم بدخواه لاابالی
پامال سگان ز بدسگالی

در مدح عالی جناب فیض انتما عین الحاج محمد عبد العزیز نانشباه صاحب عزیز مصر سخا دام عزته

ای خامه بجو طریق احسن
در مدح عزیز نیک با من

شد حکم روان بجمله سامان
در مصر شرف عزیز دوران

پرورده بحسن صورتش خوب
این پیر فلک بسان یعقوب

یکدل شده نسبت و فرزنگی
طفل رومی و دایه زنگی

دارد ز کرم عزیز دوران
هم قلب سلیم و دست لقمان

کرداست عطا به میر موصوف | خوش دست کرم کریم معروف

شد قلب عزیز مصر عزت | شکل آئینه پاک طینت

ای مانند ۱۲

گنج خلقی نهاده در روی | مختوم ختام مشک بر وی

مهر کرده مختوم ۱۲ ار مهر ۱۲

بر شاغل خویش مهربانست | گه سرکه جبین به خادمانست

گر فیض رسان مزاج دانی | شد سرکه جبین مضایقه نی

بطریق تمثیل ۱۲

اخلاقش صرف انگبین است | گر سرکه فتد سکنجبین است

اینست طریق چاره سازی | بهر صفرای مزاج بد طرازی

آن خالق مهر و کین مخلوق | هم چین سر جبین مخلوق

عبد هم خالق محذوف ۱۲

داده به عزیز مهر آگین | قلب بی کین جبین بی چین

اعطاف عزیز و دست احسان | شد مرهم خاطر پریشان

یکدل شد و یک نهاد مألوف | منشاء عطا و طبع موصوف

جای پیدا شدن و جای بودن ۱۲

هم نشر شده بنام ذیجاه — منشور کرم به ماهی و ماه
ای شاید گشته ۱۲ — ای فرمان ۱۲

اوقات عزیز با سعادت — مصروف مدام در عبادت

از چشمهٔ فیض لایزالی — تخمیر مگر سرشت عالی

ای صاحب جود و الکرامت — داری تو روئیه سلامت

اوصاف تو اظهر من الشمس — اخلاق تو ابین من الامس

این ذات عزیز فیض بنیاد — یارب به نبی و آل امجاد
یا حی استعانت ۱۲

یاد آوریم به خوش سرانجام — گرگین عنشان به جای ناکام
گرگی مفش معاندان ۱۲

ثناطرازی مقبول خاص و عالم الحاج جناب عبد السلام بادشاه

صاحب سلام دام دولته

ای خاطر ما به فال فرخ — این مژدهٔ خوش بال فرخ
۱۲

تشریف سخا برنگ حاتم (ای مثل حاتم ۱۲ — خلعت ۱۲) | بر عبد سلام شد مسلم

ذات عبد السلام ذیشان | شد وجه سلامتی احسان

محبوب جهانست قاف تا قاف | آن جان سخا ز مهر و الطاف (جمع لطف ۱۲)

ریحان ریاض خاندانست (سبزه ۱۲ — جمع روضه) | شمع روشن به دودمانست (خاندان ۱۲)

در جیب عطا و جود اکرم | شد مایه تنگ محیط اعظم (قلب اضافت ۱۲)

خوش حوصله اش گهر پیدا (ای حوصله ممدوح ۱۲) | امساک بحار هم هویدا (بخل ۱۲ — جمع بحر ۱۲)

آن پشت و پناه خلق بیباک (ای ممدوح ۱۲) | این چین به جبین بحر و خطرناک (ای بحار)

پیش دست چنین گهربار | خرمهره شمار زر بخروار (سنگریزه‌ای کوتری ۱۲ — بخشیده انبار)

با طبع چنین کریم اکرم | خود نفس کرامتست خرم (ذات ۱۲ — سخاوت ۱۲)

صد درجه فزون بخلق باید | خط کفش از خطوط خورشید (تار شعاعی ۱۲)

آن دست کرم بدین نشانی | بر رقعه علمی بزر فشانی

پرکرده مسیح پاک تخمیر
عطر خلقش به جیب این میر

ای صیت زمان کریم دوران
بندی دلها ز روی احسان

پنهان ز دو ز هند تا شام
صیت کرم تو نیک فرجام

آن صیت فتد به خوش نظاره
در گوش جهان چو گوشواره

چون لطف ازل بعالم پاک
بس خلق و عطا و فهم و ادراک

بر خلق دو کون کرده قسمت
سر بخشش نموده وقف ذاتت

باشی بجهان تو نیک فرجام
با آل و عیال شاد و خوش کام

در خواب عدم روند تا رات
صفهای معاندان بد ذات

ای تاریخ

توصیف میمنت مانوس جناب عبدالقدوس و با دشاه صاحب دام شوکته

ای خامه بیاز راه محمود / از بهر ثنای معدن جود
آن منبع جود و کان فطرت / پی برده سوی جان فطرت
آن مایه سود و کان اخلاق / شد مغز شعور و جان اخلاق
بر خویش و بیگانه پاسبانست / بر نفس بشریه حکم رانست
با رنج کسان شریک و پیوند / کس نی بخدا چنین خداوند
در راحت و رنج خانواده / خورسند و شریک امیرزاده
شبها به مهم یار و اغیار / هشیار نشسته بخت بیدار
اگر طبع کریم تاب گیرد / زین سان آرام و خواب گیرد
چشمش نیست هنوز در شکرخواب / در حال نموده خواب در خواب
آن تکیه گه امید عالم / به سور کسانست شاد و خرم
کاری چو بود به بعد مشرقین / دستش گیرد بطرفة العین

بالفرض فتد گره به تقدیر — وا کرده همین به ظفر تدبیر

زین رو هستند شاد و خوش کام — احباب امیر نیک فرجام

بخشد زر سرخ مهر کردار — از دست و زبان فیض آثار

با فیض چنین به ربع مسکون — شد دست و زبان فرات و جیحون

از رفق خمیر آب و گل شان — بحرین مراد دست و دل شان

در دست کسان بحسب مقصود — زین بحرین است جوهر سود

ای جان کرم به ذات تو شاد — قدسی نفسی تو پاک بنیاد

سلطان جهان کاردانی — سرچشمهٔ فیض و مهربانی

اینک بزبان مهر و ماهی — عبدالقدوس پادشاهی

اندر کف تست بحر صولت — مرجان مراد و دُر دولت

ای محذوف ۱۲

با برگ سخاست دست یکسر — نخل قد تو سایه گستر

در دهر شده بفرع زیبا — آن سایه فگن برنگ طوبا
ای نخل قد ۱۲

هم سایه دست و رمینت — ای کان یسار بس همینت
ای امداد و اعانت ۱۲ — ای توانگر ۱۲

پیوسته شد از بهار جاوید — با بیخ حصول شاخ امید

شاخش بامید بار ور باد — بیخش بحصول سبز تر باد

ثنای رهنمای اقلیم عزت وجاه الحاج جناب عبدالهادی بادشاه صاحب دام حشمته

گو ای قلم خجسته کردار — زان سرو روان فیض آثار

ای نخل ریاض جان همت — ای هادی ره روان همت

روئید چه بهار باغ دلها — از مقدم تو گل تمنا

از آمدنت بسیر گلشن — گلهاش گرفته زیر دامن

گل بانگ زنند مرغ گلزار — هر سوست فضای فرحت آثار

ابواب فرح گشاده تقدیر — ای زیب چمن بیا چه تأخیر

گشته ذات تو مزرع جود — جویند خلایق از تو بهبود

از بس سخن تو نیک رفتار — گوهر بارست و هم شکربار

بین سبز قبای جامه زیبا — اسوار شود به باد پیما

(سبز قبا: نشان ممدوح ۱۲ — باد پیما: کنایه از اسپ ۱۲)

آن ساطی تازی زمانه — نشنیده صدای تازیانه

(تازی: اسپ خوش رفتار ۱۲)

وادے چو عنان ز دست بیباک — در دم جستی حجاب افلاک

(حجاب: ای پرده ۱۲)

دارد مرکوب باد رفتار — رقص ناهید و رخ پری وار

(ناهید: زهره ۱۲)

حالیکه به برقع آن سمند است — گوئی که پری به شیشه بند است

دارد ز پی رکاب داری — این ترک فلک امیدواری

(ترک فلک: ای مریخ ۱۲)

پیوسته بهم شدند و یکدل — فتراکش و صید جان شاغل

خط رخ و خلق اہل تمیز — مشک آہو و دست عنبر آمیز

ای عقدہ کشای بند دشوار — در ظل برادران ہشیار

داری از فیض رب عالم — ناخن بندی[۵۳] بکار اعظم

ای اصل اصول رنگ عشرت — ای آب رخ سرور و بہجت

زیب از تو گرفته سرفرازی — زیبندہ تنت بکیّہ تازی

یکران فلک جنیبه[۵۱] ات باد — دوران بقا قعیده[۵۲] ات باد

بادا تا دور مہر پر نور — این خانه دولت از تو معمور (ای مرکب ۱۲)

ای مایه جود و شادمانی — باشی بجہان بکامرانی

دارین بتو خجسته بادا — بدخواه تو خوار و خسته بادا

گیرد از فیض فضل بیچون — رنگ تو بہار روز افزون

توصیف تاج نامدار جناب حضرت (الحاج)

۵۱ جنیبه، اسپ کوتل [illegible] سواری پادشاه ۱۲
۵۲ قعیده، اسپ [illegible] سواری
۵۳ ناخن بندی، کنایه از علاقه [illegible] بستن [illegible] ۱۲

آقا در محی الدجب بیضنا و اماد ملک التجار مرحوم مغفور

صاحبزاده عالیقدر دام عظمتهما

ای طبع رسا بجو رسائی
افلاک خجل ز رفعت وی
دارد نقدی به عهد موجود
احداث کرم بطبع ویشان
در همه لفانش گشته مثبت
پس دار و مایه ترحم
گبر و نه فراز کوه رفعت
(ای هندوی ۱۲)
او تاجر هند و روم و چین است

در وصف یکی بجو نشن ادائی
طی گشته نثار همت وی
(ای حاتم طی ۱۲)
ز اخلاق گرامی مخزن جود
داده به قدم قدیم الاحسان
از بس شرف همی ز نسبت
زین نسبت با شرف تقدم
در دام همای اوج دولت
اسمش قادر محی این است

زیبد گویم اگر بصد جان — داماد سخن سخی دوران

ای سایه لطف و مهر گستر — داری چه زبان فیض پرور

ارزان تو بود راستی قلم وار — رفتار تست همچو گفتار

رایت به فلاح و خیر هر باب — مضمر به ضمیر صلح احباب
(پنهان و پوشیده ۱۲)

با جنگ سگال ننگ جوئی — ای صلح منش فرشته خوئی
(ای فرشته خو هستی ۱۲)

زین جوهر صلح و خوش بیانی — شیرازه جمع خاندانی

از طینت پاک هوشمندی — مرکوز دلت خداپسندی

زین طینت پاک حسن سامان — جمهور خلایق از تو شادان

اینک چو فلک کلید ارزاق — در دل بنهادش عهد رزاق

حلم و سخن است شهد آمیز — عین چشم از حیاست لبریز

حلم است و ثبات ذی وقاران — دارند حیا و فا شعاران

جوید پیوسته قرب یزدان — فرخنده روش خجسته سامان
زان خنده جبین نور پیدا — آثار سعادتش هویدا
تا شام و سحر بود به پیوند — بارے ز مشیت خداوند
شام شان باد صبح پرنور — صبح دشمن چو لیل دیجور

محمدت کریم لبیب جناب حاجی شیخ احمد صاحب خطیب
داماد جناب ملک التجار مرحوم

ای خامهٔ من زبان گشائی — احرام ثنایش بسته آئی
در کعبهٔ سرّ حق سرمد — گویند خطیب شیخ احمد
آن محور[۱۵] چرخ زرفشانست — هم قطب[۵۴] زمان خطیب ماست
میران ز درش خطاب جویند — اقطاب خطیب قدس گویند

خوش ساخته هبط عظمتش | هر اهل شرف در حریمش
ای هبط عظیم خود ۱۲

شد انمله های شیخ احمد | تقبیل گهی به رنگ اسود
اقا بلدستان ۱۲ | اشد ۱۲ بوسه گاه ۱۲

الطاف عمیم کرده ظاهر | آن رکن اعاظم و اکابر

اقطاع ضمیر رشک فرخار | تفریح نما شگفته گلزار

کردند به طینتش فراهم | خاک عرفات و آب زمزم

سرسبز شود ریاض مفهوم | از فیض قدوم شیخ مخدوم

عالی فطرت بلند همت | سامی صولت ملک طبیعت

همصورت خور رخش ضیاپاش | چشم بدخواه همچو خفاش

بازینت و فر و نیک آمال | باشد بجهان بسی صد سال

بیان حسن اخلاق عالیمناقب جناب الحاج حکیم

عبدالعزیز صحاف داماد ملک التجار مرحوم

ای خامه بیا ز راه حکمت — شو همدم عز و جاه حکمت

توصیف عزیز ذی حشم کن — از روی ادب ز سر قلم کن

ابرو پیوسته بر رخ میر (مخفف امیر) — شمشیر دهد جواب شمشیر

مرغوب دلش شده همه تن — گفتار خوش و طریق احسن

فرزانه روش عجب خاطر — بس جمع نموده خلق عاطر

نادیده بدور دهر شاغل — طرز و روش چنین شمایل

فرخنده شیم بصد لطافت — گسترده بساط مهر و رافت

از رای منیر دل منور — داماد سعید و سعد اکبر

اینک بفلک چو مه درخشان — تنویر سعادت از جبین شان

فکر اضافت

ای جان سخا نکو شمایل — ای عبد عزیز خوش خصایل
من هیچ مدان چه مدح جویم — وز کوتهی زبان چه گویم
ای مخزن جود و کامرانی — در فکر ارسطوی زمانی
با آل و عیال و زنگ و رونق — باشی تو بظل راحت حق

تعریف کرم دستور جناب عبدالقدوس صاحب متخلص لطف
ساکن وبلگو داماد ملک التجار مرحوم

آمد بطراز حسان معنی — نقاش قلم بطرح زیبا
شد گرم بیان تصوری چند — در مدح شفیق خلق پیوند
آن موجد خلق و حسن آئین — ممتاز جهان بعز و تمکین
گفتارش انگبین لطافت — خوش رو خوش خنده خوش ظرافت
از روی عطا و حسن اکرام — عبدالقدوس ابوالکرم نام

پرورده کرم ز آب تابش | بسرگشته ابوالکرم خطابش

آن پرورده شده ۱۲ کرم مفعول ۱۲

[illegible]ین دست و دل جناب اکرم | دریای محیط و بحر اعظم

[illegible]ل پیش دل چنین سخی کف | دریای محیط گوی اجوف

خلو ۱۲

دریای محیط و جوش خام است | زین دریا فیض خاص و عام است

ای جان کرم به حسن گفتار | لبهای تو آب زندگی بار

واگشته بروت باب همت | مرهون ایادی تو سنت

[illegible]نی دست تو قرار در زد | هنگام عطا چو بید لرزد

نخل قدت به برگ دل شاد | پر بار بود به آل و اولاد

گهرریزی خامهٔ مدحت نمود در منزل جناب

عبد السبحان صاحب متخلص دل دادهٔ ملک التجار

زین جا خامه شتاب دارد — رخ سوی فلک جناب دارد

آن خلق ستوده کان تهذیب — جسم خلق است و جان تهذیب

مصروف حرز جان اعلی — تسبیح سبحان اعلی

زنجیر وفاست طرز رفتار — معیار محبت است گفتار

لقد زر دل عیار کامل — اخلاص منش تخلصش دل

این شیوهٔ تست عبد سبحان — گردن بندی به بند احسان

گستردهٔ دام دل شکاری — جان بیدل دلم تو داری

منادی ۱۲

خلقت بجهان دوست کامی — دو اسپه رود به تیزگامی

بین طالع تو به خوش نصیبی — ماند به تقاطع صلیبی

ای مرهم زخم سینه چاکان — تسکین ضمیر دردناکان

این رشتهٔ عمر تو بصد سال — بادا بعیال و آل خوش حال

لب کشائی کلک اعجاز نشان بمدح جناب حکیم غلام محمد مقیم صاحب عرف میانجان

چون خامهٔ من زبان کشاید — اعجاز مسیح می نماید

در مدحت طبیب حاذق — شد یار موافق و مصادق

اشراقیین[۵۵] از رواق آیند — اندر صفتش زبان کشایند

مشائین[۵۲] انگشت حیران — از تجربه‌اش درین بیابان

هر لحظه نموده بی حجابی — تأثیر گیا ازو خطابی

یای تنکیر ۱۲ — ای تقریر ۱۲

آهوی کمال در کمندش — بقراط حکیم نسخه بندش

پیشش به طریق رسم و قانون — زانوی ادب زند فلاطون

از پرتو شمع رای و تدبیر — لقمان حکیم روشنی گیر

مایل چو شود بحال رنجور — گردد مرض از مریض مهجور
چون دست نهد بنبض کاهل — دستش گیرد شفا، عاجل
صید امراض جسم انسان — در دام علاج اوست پیچان
باشد بفلک چو ماه گیرد — گر کوه بود چو کاه گیرد
معجون سرشته طبع ذیشان — زاعجاز مسیح و آب حیوان
ای نبض شناس جان حکمت — ای جوهر ذات کان حکمت
ثابت ز تو معنی حکیم است — نام تو محمد مقیم است
جسم اند همه طبیب دوران — بی شبه تویی درین میان جان
آن ابن سخی به ارتصاصی — دارد به حکیم اختصاصی
زین رو دانای خلق نونس — شد خاص جناب عبدقدوس
ای مرهم زخم سینه ریشان — ای معجزه مسیح ذیشان

باد انام تو تا دم صور | چون دست کلیم و شعلهٔ طور

گهرریزی خامهٔ نیسان کردار بحسن اطوار حاجی جوهر صاحب وفا شعار

گوای قلم خجسته کردار | زان جوهر سود نیک رفتار

ای جوهر سود و کان اخلاص | وی جسم شعور و جان اخلاص

هر صبح و مسا بکار مخدوم | بودی همه تن مطیع محکوم

خود بود سعید فیض آثار | از روی موانست پدیدار

هم داشت سعید ذی مروت | منظور نظر بمهر و رافت

جهری که شده ز قبله حاصل | کردی ز ان جهر جهره بدل

ستری که بیابی از خداوند | ای مؤتمن خلوص پیوند

سر بسته نهی بحقهٔ جان | گوهر به صدف چو لعل در کان

حقا که بخدمتش کماهی | پی بردی سوی خیرخواهی

زین خدمت و حسن جان نثاری | شد خاتمهٔ وفاشعاری

در راه وفاگوی شاغل | جوهر فروست و مرد کامل

(جوهر با فرد لطفی دارد ۱۲)

در هر سخنی بدیدم از مرد | جوهر ریزست جوهر فرد

آب سخنان تست جوهر | دندان شکن هزار گوهر

بستی تو میان جانشین برد | جوهر داری چه اصل جوهر

ای خوش منش خجسته بنیاد | باشی بجهان بخاطر شاد

تو راست روی برغم اعدا
ای خاتمهات بخیر بادا

تمت

۱۳۰۹

قطعات تاریخ نیشعید نامہ

ایمان۔ جناب مولوی تجمل حسین صاحب داماد نواب انتظام الملک بہادر، پرنس آف ارکات مرحوم

زہے این مثنوی شاغل ما
چہ گوہرہا کہ در سلک بیان سفت
دل ایمان پے سالش بہ منقوط
کلام شاغل ۔ طبع آزما گفت

بادشاہ۔ جناب قادر بادشاہ صاحب ابن حاجی محمد قاسم صاحب تاجر متوطن وانمباڑی

وہ چہ نظم با صفا تصنیف کرد
ذی لیاقت شاغل نیکو خصال
ثابت از انوار مضمونش شدہ
نیر نظمست بر اوج کمال
لفظ لفظش میکند تسخیر دل
نقطہ نقطہ ہمدم سحر حلال

میکنی وصفِ سعیدانِ دکن
ازلبِ اخلاص سالش باد فرخندہ

شاغلا مسعود ہست این اشتغال
گفت عمدہ مثنوی بیمثال
١٣٠٩

بہارِ جنابِ سید علیم صاحب قادری مالکِ اخبارِ جلوۂ سخن

خاقانی را بخوشش بیانی
طرزِ خاص سخن طرازیش
بردعوی ما سعید نامہ
تصنیفش را بہار تاریخ

الحق کہ مقلدے کم آمد
بر شاغلِ ما مسلّم آمد
بنگر کہ دلیل محکم آمد
نظمِ مقبولِ عالم آمد
١٣٠٩

خورشیدِ جنابِ حاجی حافظ خورشید احمد صاحب داماد جنابِ نواب عظیم جاہ بہادر مرحوم پرنس آف ارکاٹ

ہوئی جب مثنوی شاغل کی مطبوع
اٹھا کر آسمان نے سر کو خورشید

زبانِ نیک بین با طرزِ خوش حال
کہا مرغوبِ دل بس نیک سال

ـشریف جناب خواجه شاه محمد صادق الحسینی الحسنی چشتی

حبذا طلعت این نظم سعید — حرف حرفش همه لعل گهر است

لب جوهری فکر شریف — سال گنجینهٔ فضل و هنر است

صفی - جناب مولوی امام الدین شریف صاحب

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام
علی محمد و علی آله واصحابه اجمعین

ای دل که بحمد و شکر باری — شوقی بکمال ذوق داری

حمدی چو حمائل گهر دار — شکری چو سفرجل شکر دار

آن حمد که نیست غایت آنرا — آن شکر که نی نهایت آنرا

در باره اش از برای تقریر — وز بهر بیان بزروی تحریر

بگشای زبان و خامه بر دار — زین هر دو چمن و گل بسر دار

یعنے کہ بگوی حمد او راست　　کو خوان کرم بشکر آراست

یا بہ ہمہ حمد تا با و ر اہ　　شکرش کردیم شکر للہ

او حامد و احمد است محمود　　کز خلق وجود اوست مقصود

فرمودہ بوصفش ایزد پاک　　لولاک لما خلقت الافلاک

چون حمد بہ نعت کردہ ضم　　از قلب بہ مدح یک معظم

بشتاب کہ عین مطلب این است　　بین چشم تو گر مآل بین ست

آن جوہر معدن سعادت　　یعنے کہ سخاوت عبادت

ذاتیست وجود جود دراجان　　دریای محیط فضل و احسان

فیضش بہ تمام جز و کل عام　　میر التجار روم تا شام

در یاد حق ع بند کر ذاکر　　حاجی عبدالشکور شاکر

بر چرخ جمال حسن ماہ است　　بر تخت جلال بادشاہ است

خوش گشته لقب باو مسلّم — از روز ازل سعید عالم

از درگه شاه روم ذیشان — در ملک دکن سفیر سلطان

گسترده ز خوان بخان خود دام (مخفف خانه ۱۲) — دارد چو من هزار خدّام

مرغان دل جهان شکارش — صیاد سپهر باز دارش

زانجمله ملازمان خدمت — حاضر باشان دار دولت

یک خادم خاص مرد عاقل — چون نام خودش بعلم شاغل

مشغول وظایف دعایش — مصروف ستایش و ثنایش

خادم نه که یار همنشینی (بلکه ۱۲) — نزدیک حضور دوربینی

استاد معلمے به تحقیق — بر صاحبزادگان اتالیق

بنگاشته مثنوی بمدحش — معنی عجیب و لفظ دلکش

بنهاده بصفحه سوده خامه — نام نامی سعید نامه

اشعارش جمله بهتر و خوب — انداز سخن همه خوش اسلوب

ترتیب همه بحسن ترکیب — ترکیب همه بنظم ترتیب

مدح پدر و برادرانش — شد زیب عبارت و بیانش

گشته اسماء رونق آگین — زینت ده نظم رشک پروین

با دولت و جاه بارک الله — با جاه و حق تبارک الله

هر نام بجسم مثنوی روح — این مدحت و هر جناب ممدوح

القصه چو ختم گشته تصنیف — در سعد زمان بحسن تالیف

پس بنده صفی که تا بخدمت — در محفل صحبت و مودت

بوده زمی ولاش سرخوش — بر سفره نعمتش نمک چش

هرچند رسیده بار تاریخ — بنشانده نهال فکر تاریخ

سالش که چو نام بود مسعود — شد نظم سعید منبع جود

۱۳۰۹

عدل جناب غلام نبی صاحب نائب متولی مسجد واجاہی انوری

مست گشتم بگفتهٔ شاغل	که فزاید نشاط روحانی
از سر انبساط سالش عدل	گفت جام شراب خاقانی
	۱ ۳ ۰ ۹

فریاد۔ جناب قاضی مولوی احتشام الدین صاحب مرادآبادی

بمدح بادشاهان طرفه نظمے	که هر هر شعر او در نیست شهوار
بگوشم گفت ای فریاد هاتف	بتاریخش ثنای اهل ایثار
	۱ ۳ ۰ ۹

ولہ

چون رحسانست تعریف کریم	داخل حنات شد شاغل از و
تو هم ای فریاد در تاریخ او	مثنوی مجمع الحسنات گو
	۱ ۳ ۰ ۹

ولہ

سخن دلکش و بهار آگین	طرفه گلها بباغ نظم شگفت

یافت ممدوح قدردان شاغل | مثنوی لایق العنایت گفت

قطبی جناب خواجه قطب الدین صاحب خلف جناب خواجه محمد باسط صاحب مرحوم از خواجه زادگان خانوادهٔ نقشبندیه

مصنف مولداً مدراس وطناً حیدرآباد

خوشا ساعت نیک وقت طرب | ز شاغل تخلص معلم لقب
همانا کتابیکه تصنیف کرد | بجالش بود و آیا فضل رب
چو قطبی بفکر سنش بود گفت | سروش فلک ای چه داری عجب
بکن فوق در نام هر حرف گو | زهی جام جمشید علم ادب

وله

تصنیف شد کتابی از صاحب مکرم | یعنی عزیز دلها هم بیدل معظم
هر لفظ موج علم و هر صفحه بحر معنی | شیرازه کتابش بی سال حال انتظام

جام جم است بنگر هر بیت و مصرع او | ریزه شکر حروفش بر برگ گل چو شبنم
قطبی چو سیر کردی بحر علم رفتی | آخر بگو چه دیدی خوش چشمهٔ ان گفتم

۱۳۰۹

همت - جناب غلام دستگیر صاحب مدراسی

هنگام سعید نامهٔ خوب | شاغل که نوشته در بسفته
الفاظ خوش و معانیش خوب | گرد از ره شوق نظم رفته
خوش گوی درین زمانه مثلش | دیده نه کسی نه کس شنفته
پاکیزه کلام با نزاکت | لطفی ته هر سخن نهفته
سالش همت بجا و زیبا | خوب است سعید نامه گفته

بشیر - جناب منشی محمد عبد العزیز صاحب مقیم سینت تهامس مونت فرنگی کنده

مطبوع شد چو زیبا نظم سعید نامه | بشگفت دل ز طرز حسن بیان شاغل
کردم بشیر فکر سال سعید اینک | تاریخ عیسوی شد گلستان شاغل

۱۸۹۲

غلط نامۂ مسدّس ہندی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۸	۳	عہد مین جھکے	سایہ مین جھکے
۸	۳	موجب	تابع
۸	۴	او تہالاشہ	جنازہ اٹھا
۹	۱	ہمہ دلبستگان	پر عقیدت شعار
۹	۳	پیش مرکوب رفتہ رکیب بود	پیش مرکب پیادہ راکب بود
۱۰	۸	عالی بسم	فیض شمیم
۱۱	۴	محض	فقط
۱۲	۴	جب	اُس
۱۲	۵	دین پرور	فیض گستر

غلط نامۂ سعید نامہ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۵	۷	بہ نفس منغمس خلاق معانی	بنفس منغمس یکتای زمانہ
۹	۱	گفتا بہ چنین	فرمود چنین
۳۲	۷	آسمان جہان شکوہے	آسمان شکوہے
۳۸	۹	ذخار	زخار
۴۲	۸	اخلاق عمیم	اشفاق عمیم
۵۴	۱	گلذار	گلزار
۵۷		فرخندہ روش	فرخندہ جبین
۶۶	۵	بہ بیدم ازمرد	کہ دیدم ازمرد

الحمد للہ کہ این نامہ عنبر شمامہ المسمی بہ سعید نامہ بحسن اہتمام کارپردازان مطبع ... حسرت ... اس
بتاریخ غرہ رجب المرجب ۱۳۰۹ ہجری حلیہ طبع در بر کشیدہ کتبہ سید احمد غفر اللہ